

Lefkoşa Camisi Üzerine Bir Değerlendirme

Zamanı kontrol edemediğimiz gibi gelişim ve değişimi de durdurmamız mümkün değildir. Mimarlık (dolayısıyla de binalar) da sürekli olarak bu kontrol edemediğimiz zaman akışı içinde yenilenecek ve / veya değişime uğrayarak kullanıcılarını kucaklamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında her bina yapıldığı dönemin koşulları altında değerlendirilmektedir. Yani bina tasarlandığı döneme ait malzeme, teknoloji, bilimsel birikim ve küresel – bölgesel mimari felsefe ve fonksiyona ait anlamsal konsept ile bütünleştirilerek tasarlanmalıdır.

KENT MEKANLARI KENTLİLER İÇİNDİR

Kent mekanları kentliler içindir; ve de kente yapılacak her bina aslında orada yaşayanın yani kentlilerin görüşü doğrultusunda şekillenmelidir. Nasıl ki aile biraraya gelip bu ev bize yeterli değildir kendimize daha büyük bir ev yapalım diye ortak karar alıyorsa; kent için yapılacak projeler de kentliler ile birlikte belirlenmelidir. Bu bir kamuoyu yoklaması olabilir...

Varsayalım kamuoyu yoklaması yapıldı ve Lefkoşahlıların büyük bir çoğunluğu yeni bir cami istedi. Peki bu cami projesi nasıl olmalıdır?

TÜRKİYEDE YAPILAN CAMİ PROJELERİ

Bilindiği gibi ibadet yapıları farklı dinler için farklı forumlarda gerçekleştirilir; fakat hepsinde ortak olan dinin getirdiği inanç yükü çerçevesinde mimari bir form olarak kimlik kazanmasıdır...

Öncelikle değişik araştırmacı ve yazarların araştırma ve gözlemlere bağlı kalarak Türkiye ölçeğinde bir değerlendirme yapıldığında; uzun yıllar Osmanlı döneminde yapılan cami mimari forum geleneğinin kötü bir taklitçilikle sürdürüldüğünü yani, malzeme, teknik gelişim ve değişime inat bir kemikleşme ile varolan formun dışına taşmayı saygısızlık olarak belleyen bir sosyolojik boyut olduğunu venedeyse her mahalleye mimari değeri olmayan **camikondular** yapıldığını algılıyoruz. Bunun yanında genel olarak bu projelerin trajik - komik bir şekilde uygulayıcılarının büyük oranda Cami Yapma ve Yaşatma Derneği adındaki lokal kurumlar olduğunu ve bu derneklerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın web sitesinde de yer alan *Tip Proje*'yi alıp uyguladıklarını hatta bazen işi abartıp bu camilerin minarelerini tuttuğu takımın renklerine boyatan dernek yöneticilerinin bile olduğunu öğreniyoruz. (1)

Türkiyede yapılan camileri Zaman Gazetesi Yazarı ise Hilmi Yavuz şöyle özetliyor: (2) "Bugün İslam ülkelerindeki en kötü, en özensiz cami mimarisi Türkiyede. Mimari cesaret ve arayış yok! Gelsin kolaycı, çirkin taklitler!" (3)

MİNARELER VE KUBBELER CAMİLERİN VAZGEÇİLMEZ ÖZELLİĞİ DEĞİLDİR (!)

Birçok araştırmacı yazar ve mimar, minarelerin ve kubbelerin çağdaş cami mimarisi için gerekli olmadığını vurguluyor. Hilmi Yavuz, "Minarenin camilerin vazgeçilmez özelliği değil işlevsel bir unsur olduğunu bilmek için ilahiyatçı falan olmak gerekmiyor..." diyor. (3) Ünlü Mimar Behruz Çinici ise, camilerin hala kubbeli ve minareli yapılmasının çağdaş mimariye ve islama da uygun olmadığını söylemektedir. "Minare İslamın değil, Suriyeli Hıristiyanların çan kulelerinden bize geçen bir mimari elemandır. Ezan için yüksekçe bir yer yeterlidir. Günümüzde ezan duyurulması için daha çağdaş teknolojik araçlar varken hala 2-3 şerefeli minareler yapmak komiklikten öteye bir şey değildir" diye vurgulamaktadır. (4)

CAMI PROJESINE YENİ YAKLAŞIMLAR TBMM CAMİ KOMPLEKSİ

Evet bugün Türkiyede sürekli olarak CAMİ-KONDU'lar inşa edilmekle birlikte 2000'li yılların mimari anlayışına yakışan, birer mimari değer olduğu nitelendirilebilecek bir takım Cami tasarımlarının da olması gelecek için ümit vericidir. Bunlardan biri ünlü mimar Behruz Çinici tarafında 1978 – 1985 yılları arasında tasarlanıp uygulanan “TBMM Camii Kompleksi” dir.

Projede minare yerine “her iki dünyayı birleştirici” anlamına gelen ulu bir ağaç kullanılmış. Kible duvarı tümüyle camdan yapılan caminin mihrabı ise dikdörtgen planlı camlı nişten oluşmaktadır. Çinici, bir söyleşisinde hazırladığı projenin, diğer camilerden büyük farkları olduğunu - Radikal Modern Bir Bina olduğunu; aynı zamanda 1995 Ağa Han Mimarlık Ödülü için komiteye gönderilen ve 600'ü aşkın eserden seçilen TBMM Camisinin, İtalya da yapılan bir araştırmaya göre dünyadaki başarılı ibadet yapıları arasında ilk 50'ye girdiğini belirtmektedir.(4)

İçinde yer aldığı TBMM kompleksinin anıtsallığından bilinçli bir biçimde kaçınan bu mütevazı yapı alışlagelmiş cami mimarisinden farklı bir yaklaşıma sahiptir. Caminin büyük bölümü arazinin eğimi içine gizlenirken yalnızca bazı bölümleri çevresindeki peyzajın üzerine yükseliyor. Bu da yine abartılmış cami ölçülerinden farklı bir anlayışı getiriyor. Minare iki balkon ve bir selvi ağacıyla temsil edilirken, kubbenin yerini peyzajdan yükseliyormuş izlenimi veren teraslanmış bir piramit alıyor. Cami, 'camdan kible duvarı ve mihrap gibi bütünüyle yeni mekansal düzenlemeleri de barındırıyor. Yöneldiği manzara ise teraslanmış bir gömük bahçe... Dini mekan, geçmişin mimari alışkanlıklarına dayanmaktan kaçınarak, form, mekan, ve ışığın işlenişiyle ve peyzaj- bina ilişkileriyle tanımlanıyor. (5)

ZEYTİNBURNU BELEDİYESİ TRANSPARAN CAMİİ

İkinci önemli yaklaşım, Mimar Çağlayan Tuğal tarafından Zeytinburnu Belediyesi için tasarlanan Saydam bir camidir. İçerdekilerin kafalarını kaldırdıklarında gökyüzünü görecekleri yumurta şeklinde ve minaresiz bir cami... Hatta **Transparan cami...**

Tuğal bir röportajda tasarımını şöyle anlatıyor: “Çoğumuz İbadetlerimizi yapıyor ya da yapmıyor olabiliriz. İnancımızı kendimiz farklı yaşıyor da olabiliriz. Ben şuna inanırım ve düşünürüm, Allah'a ulaşmak için kapalı bir yerde olunmasına gerek yok. Allah her yerdeyse, o zaman gökyüzünü görmekten insanların kaçınmaması lazım. Onun için transparan bir cami projesi hazırladım... Yumurta şeklinde ve doğrultusu kibleye yönelik... Haremlik selamlık bölümlerine asansörle çıkılacak. Çok farklı bir cami. Belediye Başkanı, projeyi genel olarak beğendi. Bu camiyi duyan Gaziosmanpaşa Belediyesi de çağdaş bir cami projesi istedi, onlara farklı bir cami projesi hazırladım. Günümüzde minarenin işlevi kalmadı, bu yüzden de ben minaresiz farklı tasarımlar yapıyorum...” (6)

LEFKOŞA'DAKİ CAMİ ÜZERİNE - SON SÖZ

Ve Türkiye'de çağdaş cami mimarisine yönelik birçok cami konsept yarışmaları yapılıyor ve birçok yeni yaklaşım ortaya çıkıyor. Türkiye ibadet yapılarında bile zamanın ilerleyişi içinde kendine yer bulmaya çalışırken; biz zamanı geriye çekmeye çalışıyoruz ve kente kubbesi, minaresi, ile Osmanlı Dönemi cami formunun kötü bir öykünmesi – taklidi ile Lefkoşa Kent kimliğini görmezlikten gelerek bir Cami eklemeye çalışıyoruz. Bu hem kentle hem kentlilerle hemde zamanla dalga geçmekten başka birşey değildir. Dünyayı bir ucundan yakalamak istiyorsak, kentlerimizi kötü kopyalardan arındırıp bugünü hatta yarını yakalayan ve mimari literatüre girecek özgün ve içinde derin anlamları taşıyan yapılar yapmak zorundayız...

Doç.Dr.Uğur Ulaş Dağlı
DAÜ Mimarlık Fakültesi, Öğretim Üyesi
ugur.dagli@emu.edu.tr

